

lectes, segons és generalment coneguda, hauríem d'esperar la forma *pujar* en la major part dels parlars catalans (or., bal., ross., val. i fins la major part del català occidental), mentre que ja ens esperem trobar *pujà* a Ribagorça i Pallars; i en efecte és ja *pujà* la forma de Cardós i Vall Ferrera; no és estrany, però, que minvi això Pallars avall (ja a Farrera tinc anotat «a mesura que va *pužán* lo gra en lo calàs ---» al costat de *pujà* la *skála*); a Ribagorça és clar que és general, i en totes les accs.: «quan ha *pujàu*?» Llaguardes; «*ija pužian*» Vilacarle, «*pužarém* en esto senyor» ('en companyia d'ell') Betesa, «vol que li *u puja*?» 'vol que jo li ho pugui?' Aneto (1957), «la boga *puja* per la Borda de Alto» ('l'afrontació puja, al llarg de la carretera, per la B. de A.') Urmella, «ja *puje* embarrada de boira pel Forau» Lliri, «pel gelo de la Maladeta *pujāben* tots plats» ('encordats'), «iran a Posets, *pužán* per Estós a la Faraiguala» Benasc (1965); i pertot a la Vall de Boí.

Però la cosa una mica sorprenent és que, en aquest verb, la *ž* etimològica es va mantenir no sols per gran part del Segre, del Montsec en amunt, sinó també a tota l'alta conca del Llobregat, i fins al Lluçanès. Fins avui, *pujà* constitueix una característica ben conspícua de tot el Berguedà: des de Puig-reig a Taravil, i per Berga fins a Bagà [1922]. Si no m'enganyo resta també viu a Andorra, i en tot cas el tinc anotat a Aós (1964). En alguna zona intermèdia deu haver reculat modernament, car en el Cardener no és tan general, i justament a l'extrem Nord, arran del Cadí, sento constantment *pužá* en el parlar xipella de Tuixén («la polanca *puži* més alta que el clop», «voltarem pel *pužán* del Grau», 1964). Aduh a l'Est i SE. del Berguedà: «ja *puje*» Monistrol de Calders (1935); Pinós de Lluçanès (1928), Merlès, Avinyó, Oristà (1935).

Puïar sembla ser-hi una supervivència d'un tret fonètic que devia haver estat general a tots els mots, per la banda del Berguedà: on encara se senten mots com *mužáda* per 'mujada', i el llogaret situat entre Sallent i Serrateix es coneix localment per *El Muial*, per més que la grafia oficial sigui *Mujal*, o millor dit l'errònia *Mujalt*. En algunes zones entre Berguedà, Lluçanès i Bages, la forma *pujar* del català comú ja fa algun temps que devia imposar-se a l'autòctona, com es nota pel fet que també diuen, amb ultracorrecció, *pužánkrə* en lloc de *pollancre*, o *Fonogedell* com a nom d'un mas derivat diminutiu de l'etimològic *Fenoylet*; *pužáda* i *pužánkrə* són les formes anotades a Sta. Eulàlia de Puig-oriol (1964). Hi ha hagut també fets així en alguna part del Ross. Només tinc una nota isolada d'haver anotat *pujem* (Ind. Pres. 4) en el llogaret de Bellpuig, anex a Vinçà. El cas és que *pujar* és encara la forma d'ús general fins en el Capcir, per més que allà hi hagi la *čə*, en lloc d'*u*, distintiva del capcinès: *ell pčəž* Els Angles, la *brčemə pčəžə* Puigbaldor, *pižə* a Formiguera (amb un so que és quasi el d'un *jerý* del rus o del guaraní, que notem *ř*).

L'àrea d'aquest verb nostre penetrava profundament per l'Alt Aragó. Així ho sento encara a la Vall de Gistau: la *Puyada de la Cruz* a Plan; «ta *puyá* ta

Lardana se va ---», «*puyá* y baixà», i molts més exemples, a San Juan, *puyar* a Bielsa (1965); i no és mort a tota la Vall de Tena: si bé a Saqués es recusen però atribuïnt a *pužáto* a la gent del poble de Panticosa (1966). A Echo sembla que hi ha hagut substitució de la *ž* antiga per la *h* castellana, car parlant d'un arbre si creix bé, o bé tort o malaltís, declaraven «este árbol no tiene estorbo: *púba*» (1966); a Ansó *puyar*, segons Rohlfs. Guardem-nos, no cal dir-ho, de barrejar amb això el cast. *pujar* 'impulsar', 'sentir espoderaments (*pujos*)', que era antigament *puxar*, prové de PULSARE, en relació amb EMPUJAR 'empènyer', i no té res a veure etimològicament ni semàntica amb el nostre *pujar* (=cast. *subir*); i no ho confonguem tampoc amb el mot *pujar* castellà dels subhastadors 'ser més-dient' que és un de tants catalanismes comercials de la llengua veïna.

Per on es prolonga amplemant el territori del català *pujar* és per terres occitanes. No sols, però sí més fument, al llarg dels Pirineus gascons: on es pronuncia *pužá* a les valls d'Aran, Luixon i Ossau, *pujya* a la vall d'Azun; Baix Lavedà i vall d'Aspa (> *pujá*), i *puyá* a la resta dels H-Pyr. (Rohlfs, *Le Gc.*, § 361). Car *pojar* és molt més freqüent que *monjar* en els trobadors: Appel, *Chr.*, en dóna testimonis en 12 autors diferents, i de *monjar* només en quatre; un i altre des dels orígens literaris: *monjar* en el *Boeci*, P. Cardenal i P. d'Alverne; *pojar* en Ventadorn, Vaqueiras, G. de Rossilhon, *Jaufré*, *Castiagilós* etc. Avui, certament, *poujà*, fora del gascó i dels parlars pirinencs, ha reculat molt davan *mountà*, que és el mot viu en provençal, rodanès, gran part del llenguadocí etc., i si bé ni allà *poujà* és mort (car arriba al Delfinat i els Alps), mostra tendència pertot a passar a les accs. translaticies o secundàries «reculer», «redoubler d'efforts» 'elevar-se en valor moral, espiritual etc.'.

Ben altrament a Itàlia, car *poggiare* existeix en italià i més en la llengua clàssica i antiga, però en el sentit de 'descansar damunt', 'tirar endavant'; i en la llengua comuna no ha fet mai concurrència a *salire* 'pujar': en Dante sembla de vegades que s'hi acostí, però d'una manera ambigua amb el sentit verament italià, i p. ex. en el *Paradiso* VI, 115, 117, *poggiare quivi* sembla ser més aviat 'tendir-hi' que 'alçar-s'hi'. Semblant a l'ús que en fa en el seu llatí, on realment no és més que 'estontolar, recolzar una cosa en': «Nos autem, cui mundus est patria --- rationi magis quam sensui spatulas nostri iudicii *podiamus*» (*De Vulg. El.*, ed. Marigo, 32; I, vi, 3). 'Pressionar': «forze --- ad uscire ma invano: il vento potentissimo *poggiava* in contrario», *Decam.* v, § 1, ed. 1961, 317.24.

DERIV.: *Pujada* [S. XIII, Jaume I]; «una costeta o *pujadeta*: *clivulus*» junt amb «costa, ço és muntada o baxada», OPou (*TbPu.*, 54, 53); en ús fins a les últimes valls ribagorçanes: «*pujāda* 'las Llaünas' a les Viles del Turbó (1957), «el cabo 'la *pujāda*» 'el capdamunt de la p.' a la Vall de Benasc (Grist, 1965).

Pujador 'escalonada per guanyar un cingle' (cingles de Bertí, 1924); «ací tenim un *pužadó* que va de dret al cap de la Mola» (Mas de Blai, prop d'Ares, maestr,